

Kronika wydarzeń Bieszczadzkiego Parku Narodowego –2016–

21.01.2016

Zachowawcza Hodowla Konia Huculskiego w Wołosatem gościła „zerówkowiczów” z Zespołu Szkół w Lutowiskach. Przygotowano dla nich kulig. Dzieciaki mogły też pojeździć wierzchem na grzbiecie hucuła. Ognisko i zabawy w zaspach sprawiały, że chyba nikt nie zmarzł, pomimo tęgiego mrozu. W ramach podziękowania otrzymaliśmy od maluchów pamiątkowy, zimowy obrazek.

10.02.2016

W Ośrodku Naukowo-Dydaktycznym BdPN zainaugurowano kolejną edycję programu Zachowamy piękno i walory przyrodnicze Bieszczadów. W spotkaniu wzięli udział, oprócz organizatorów, nauczyciele-opiekunowie gimnazjów, którzy zadeklarowali uczestnictwo w programie. Podczas spotkania ustalono harmonogram oraz tematykę zajęć. Wzorem poprzednich lat w okresie zimowym i wczesnowiosennym młodzież wzięła udział w zajęciach kameralnych w trzech blokach tematycznych, a następnie w maju i czerwcu w dwudniowych warsztatach, w oparciu o TSEE w Wołosatem, na ścieżkach edukacyjnych BdPN. Zajęcia terenowe (jednodniowe) odbywają się jesienią.

Podczas spotkania uczestnicy mieli okazję wysłuchać wykładu prof. dr. hab. ks. Stanisława Nabywańca, na temat przynależności wyznaniowej i obrzędowej grup narodowościowych i etnicznych w Małopolsce, w okresie międzywojennym.

13.02.2016

Muzeum Przyrodnicze Bieszczadzkiego Parku Narodowego odwiedziły dzieci z Przedszkola nr 1 w Ustrzykach Dolnych, które pod opieką Barbary Wójcik z Powiatowej i Miejskiej Biblioteki Publicznej w Ustrzykach Dolnych odkrywały przygody kilkuletniej Mai i złotej papugi – bohaterki opowiadania „Maja na tropie jaja” Rafała Witka. Był to jeden z etapów programu, który wspiera naukę samodzielnego czytania u dzieci w wieku 5–7 lat. Czytanie odbywało się na ekspozycji muzealnej „Flora i fauna Bieszczadów”, gdzie przy okazji dzieci poznały bieszczadzkie zwierzęta, nasłuchiwały kukania kukulki, pohukiwań pułchacza i szczebiotu modraszki, a z klocków-puzli układały np. dostojnego orła przedniego.

19.02.2016

W lutym podjęto decyzję o odwołaniu Ogólnopolskiego Bieszczadzkiego Rajdu Narciarskiego. Tegoroczna edycja rajdu nie doszła do skutku ze względu na brak śniegu, zarówno na trasach skiturowych jak i narciarsko-wędrownych. Rajd, cieszący się dużym powodzeniem wśród amatorów narciarstwa biegowego i skiturowego, organizowany jest od początku lat 60. Po latach przerwy na początku XXI wieku został reaktywowany przez Bieszczadzki Park Narodowy i dzięki współpracy z Bieszczadzką Grupą GOPR oraz Oddziałem PTTK Ziemia Sanocka wpisał się na nowo w kalendarz imprez turystycznych.

1.03.2016

Ruszyła 21. edycja programu edukacyjnego „Kolorowe rozmowy z mieszkańcami naszej Ziemi” przeznaczonego dla najmłodszych mieszkańców Bieszczadów – dzieci w

wieku 5–6 lat, ze szkół podstawowych i przedszkoli współpracujących z Parkiem. Zajęcia odbywały się, jak zwykle, na ekspozycjach Muzeum Przyrodniczego BdPN w Ustrzykach Dolnych. W ramach programu dzieci zwiedzały wystawę przyrodniczą "Flora i fauna Bieszczadów", poprzez gry i zabawy edukacyjne odkrywały tajniki bieszczadzkiej przyrody, a na zakończenie wykonały kolorowe rysunki przedstawiające bieszczadzką przyrodę.

12.03.2016

Podopieczni i opiekunowie z Bieszczadzkiego Stowarzyszenia na Rzecz Dzieci i Młodzieży Niepełnosprawnej „Promyk Nadziei” odwiedzili Ośrodek Informacji i Edukacji Turystycznej BdPN w Lutowiskach. Zajęcia odbywały się w ramach projektu dofinansowanego przez Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej w Rzeszowie, pod hasłem "Pomagamy bieszczadzkiemu zwierzętom". Prezentację multimedialną o faunie żyjącej w parku przedstawił dr Bartosz Pirga – adiunkt z Działu Badań Naukowych i Planowania Ochrony Przyrody. Kolejnym punktem programu były zajęcia terenowe, podczas których uczestnicy programu rozpoznawali między innymi tropy wilka. Po powrocie do Ośrodka przygotowany został mały poczęstunek.

12.03.2016

Bieszczadzki Park Narodowy zorganizował szkolenie dla przewodników na licencję Bieszczadzkiego Parku Narodowego. Wzięli w nim udział przewodnicy posiadający już uprawnienia, w celu odnowienia licencji. W ramach szkolenia wysłuchali następujących wykładów:

– Wpływ ruchu turystycznego na zasoby abiotycznego środowiska przyrodniczego BdPN.

– Szata roślinna Bieszczadów w świetle ruchu turystycznego – zabiegi ochronne, monitoring i efekty potwierdzające skuteczność działań.

– Fauna Bieszczadów oraz możliwości realizacji ochrony zwierząt w otoczeniu szlaków turystycznych w Bieszczadzkiem Parku Narodowym.

W kolejnym dwudniowym szkoleniu brały udział osoby, które po raz pierwszy ubiegały się o licencję. W sumie w 2016 roku uprawnienia BdPN uzyskało lub je przedłużyło ponad 60 przewodników.

25.03.2016

Rekordowa liczba – ponad 4900 osób – wzięło udział, w Wielki Piątek, w dorocznej drodze krzyżowej na szczyt Tarnicy. Największą popularnością cieszył się szlak z Wołosatego, przez Hudów Wierszek. Spora liczba wiernych przeszła z Ustrzyk Górnych przez Szeroki Wierch. Najbardziej ambitni wybrali trasę z Mucznego przez Bukowe Berdo oraz z Wołosatego przez Przełęcz Bukowską. Drugim bieszczadzkim szczytem, będącym celem wielkopiątkowych pielgrzymek, jest Smerek, na który udają się głównie turyści z sanockiego oddziału PTTK.

W tym roku, ze względu na wczesny termin, warunki pogodowe były niezwykle trudne. Zalegająca pokrywa śniegu stawiała duże wymagania pielgrzymom. Nad ich bezpieczeństwem czuwali pracownicy BdPN, Straży Granicznej oraz GOPR. Nie obyło się bez wypadków. Głównie były to skręcenia stawów skokowych. W dwóch przypadkach potrzebna była pomoc Lotniczego Pogotowia Ratunkowego.

Kwiecień–listopad

W roku 2016 na szlaki piesze, w czasie pracy punktów informacyjno-kasowych (od końca kwietnia do początku listopada), weszło ponad 487 tys. osób, najwięcej w historii monitorowania ruchu na szlakach. Szacuje się, iż poza głównym sezonem (czyli w miesiącach I–III, XI–XII) na szlakach mogło pojawić się około 80 tys. zwiedzających. Na wjazdach do parku zanotowano 320 tys. pojazdów samochodowych w ciągu całego roku.

2.04.2016

W Stacji Międzynarodowego Rezerwatu Biosfery „KW” w Wołosatem zainaugurowano cykl trzech szkoleń dla pracowników służb terenowych Bieszczadzkiego Parku Narodowego. Zajęcia prowadzili pracownicy naukowcy oraz dydaktyczni z ON-D BdPN. W trakcie szkolenia jego uczestnicy wysłuchali między innymi wykładów: Ornitofauna Bieszczadów Zachodnich – walory, rozmieszczenie, ochrona; Szata roślinna BdPN; Korytarze migracyjne dużych ssaków drapieżnych i kopytnych w BdPN oraz otulinie. W szkoleniach wzięło udział 58 pracowników.

4.04.2016

W Krakowie obradowała Rada Naukowa Bieszczadzkiego Parku Narodowego. Jednym z wiodących tematów spotkania był problem organizacji masowych imprez na terenie Bieszczadzkiego Parku Narodowego. Dużym problemem jest organizacja na terenie Parku Biegu Rzeźnika, imprezy sportowo-turystycznej, w której bierze udział kilka tysięcy biegaczy, z roku na rok coraz więcej. Z kameralnego w pierwszych edycjach, przekształcił się ostatnio w festiwal biegów, trwający cztery dni, w okresie nasilonego ruchu turystycznego, jakim jest weekend w okolicy święta Bożego Ciała. Po długiej dyskusji Rada Naukowa podjęła uchwałę, w której opowiedziała się za wprowadzeniem ograniczenia w biegu głównym do 500 osób oraz przeprowadzeniu pozostałych biegów poza terenem parku narodowego.

Dyskutowano również nad problemem organizowanej na terenie BdPN drogi krzyżowej. Od wielu lat turyści-pielgrzymi, w Wielki Piątek, w sile kilku tysięcy osób, wędrują na szczyt Tarnicy. Podstawowy problem jest taki, że warunki pogodowe i glebowe na przedwiośniu są bardzo różne. Najgorzej jest wtedy, kiedy gleba jest rozmarzająca, uwilgotniona, a w związku z tym bardzo podatna na rozdeptywanie, co prowadzi do degradacji podłoża oraz roślin.

Zdaniem członków Rady Naukowej, należy prowadzić rozmowy z przedstawicielami strony kościelnej i zaproponować nowy przebieg drogi krzyżowej. Mogłaby ona wieść z Wołosatego na Przełęcz Bukowską, gdzie można byłoby ustawić oryginalne stacje drogi krzyżowej.

Podczas obrad członkowie Rady zapoznali się również z realizowanym projektem „Ochrona ostoi karpackiej fauny puszczańskiej – korytarze migracyjne” oraz z nowym programem edukacyjnym planowanym do realizacji w partnerstwie z Magurskim Parkiem Narodowym.

19.04.2016

W Ośrodku Informacji i Edukacji Turystycznej w Lutowiskach zorganizowano szkolenie dla osób obsługujących punkty informacyjno-kasowe w Bieszczadzkim Parku Narodowym.

wym. Program szkolenia obejmował tematy: cele parku narodowego – organizacja ochrony przyrody, zasady udostępniania BdPN do zwiedzania, monitoring ruchu turystycznego w BdPN, rola punktów informacyjno-kasowych w monitorowaniu ruchu turystycznego i popularyzacji parku – obowiązki wykonawców, szkolenie z zakresu obsługi kas fiskalnych. Szkolenie przeprowadzili pracownicy Działu Udostępniania Parku do Zwiedzania oraz Komendant Straży Parku.

23.04.2016

W Ośrodku Naukowo-Dydaktycznym BdPN w Ustrzykach Dolnych zorganizowana została wystawa prac plastycznych dzieci z okazji Światowego Dnia Ziemi. Ponad 200 rysunków to efekt udziału najmłodszych w programie „Kolorowe rozmowy z mieszkańcami naszej Ziemi”.

W tegorocznym programie uczestniczyło 312 dzieci z 19 placówek wychowania przedszkolnego oraz szkół podstawowych. Wszystkie dzieci otrzymały pamiątkowe dyplomy oraz książeczki edukacyjne z zagadkami przyrodniczymi. Tradycyjnie już na „słodki wernisaż”, podczas którego dzieciaki częstowały się cukierkami i owocami, przybyli też rodzice, dziadkowie i rodzeństwo najmłodszych artystów.

24.04.2016

Na Polach Mokotowskich w Warszawie, z okazji Światowego Dnia Ziemi, odbyła się kolejna edycja obchodów, pod hasłem „Pałacy Temat – Niska Emisja”.

Dla uczestników wydarzenia zaplanowano wiele atrakcji, m.in. ekologiczne warsztaty edukacyjne i artystyczne na temat ochrony powietrza i odnawialnych źródeł energii, a także konkursy plenerowe, quizy oraz zabawy rodzinne. Tradycyjnie zorganizowana została zbiórka elektrośmieci. Jak co roku zbierano opakowania z tworzyw sztucznych, aluminium i szkła. W tym roku polskie parki narodowe miały wspólne stoisko, na którym prezentowały walory przyrodnicze poszczególnych parków. Bieszczadzki Park Narodowy w tej imprezie reprezentowały Magdalena Prajsnar oraz Emila Baraniewicz z działu edukacyjnego ON-D BdPN w Ustrzykach Dolnych. Różne gry i zabawy prowadzone przez dydaktyków z naszego parku przyciągały tłumy. Odwiedzający zadawali sporo pytań dotyczących dużych drapieżników w Bieszczadzkim Parku Narodowym, czy też górskich wędrowek po szlakach turystycznych. Uczestnicy quizów przyrodniczych nagradzani byli drobnymi gadżetami i parkowymi pamiątkami.

9.05.2016

Czterysta szesnaście stron, blisko pięćdziesięciu autorów, kilkadziesiąt lat badań naukowych złożyło się na monografię „Bieszczadzki park Narodowy – 40 lat ochrony”. W Wojewódzkim Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej w Rzeszowie odbyła się jej promocja.

W promocji wydawnictwa uczestniczyli autorzy, redaktorzy, pracownicy Bieszczadzkiego Parku Narodowego, WFOŚiGW, przedstawiciele władz samorządowych województwa podkarpackiego oraz instytucji związanych z ochroną przyrody. W realizację wydania monografii od strony finansowej zaangażował się WFOŚiGW w Rzeszowie, który współfinansował druk książki. Drugą część kosztów poniósł Bieszczadzki Park Narodowy. Autorami 38 rozdziałów są wybitni specjaliści, naukowcy od lat związani z

ideą ochrony przyrody oraz powstaniem i funkcjonowaniem Parku. W historii badań dla BdPN niezwykle istotnymi były dwa okresy, kiedy powstawały plany ochrony. Pierwszy w latach 1993–97, drugi 2010–2013. Efektem tych badań było wydanie 23 zeszytów „Roczników Bieszczadzkich” oraz 17 tomów „Monografii Bieszczadzkich”. Mnogość a zarazem rozproszenie publikacji dotyczących BdPN nasunęły pomysł, by opracować jedno wydawnictwo, będące syntezą wiedzy o ochronie przyrody w BdPN. Monografia „Bieszczadzki Park Narodowy – 40 lat ochrony” to kompendium wiedzy o trzecim pod względem powierzchni parku narodowym w Polsce. Z lektury monografii dowiadujemy się o walorach przyrodniczych, krajobrazowych, kulturowych BdPN. Kilkustronicowe tematyczne rozdziały wielokrotnie są efektem kilkudziesięciu lat pracy wielu pokoleń naukowców. Stąd też przed autorami stało niezwykle ciężkie wyzwanie, aby obszerną wiedzę przedstawić syntetycznie, nie trywializując tematu. Dodatkowym walorem publikacji jest 240 kolorowych fotografii. Integralną częścią książki są mapy formatu A1 obrazujące między innymi rzeźbę, gleby, zbiorowiska roślinne, zasoby kulturowe, walory faunistyczne Bieszczadzkiego Parku Narodowego. Redaktorami monografii jest dwóch wybitnych krakowskich naukowców, od kilkudziesięciu lat związanych z Bieszczadami i Bieszczadzkim Parkiem Narodowym – prof. Bogdan Zemanek – przewodniczący Rady Naukowej BdPN oraz prof. Andrzej Górecki – członek RN BdPN. Wysoki poziom edytorski to efekt współpracy z wydawnictwem Dimograf z Bielska Białej.

Maj 2016

Doktorzy Bartosz Pirga oraz Przemysław Wasiak – pracownicy naukowcy Bieszczadzkiego Parku Narodowego – wzięli udział w wizycie studyjnej dotyczącej projektu ochrony korytarzy migracyjnych dla zwierząt drapieżnych i kopytnych w Szwajcarii.

W ramach wizyty jej uczestnicy (pracownicy parków narodowych bieszczadzkiego i magurskiego oraz przedstawiciele 11 karpaccich nadleśnictw) odwiedzili trzy szwajcarskie parki narodowe. Celem kilkudniowego pobytu była wymiana doświadczeń w zakresie: metod monitoringu korytarzy migracyjnych; postępującej zabudowy w bezpośrednim sąsiedztwie obszarów chronionych, a zagrożeń dla korytarzy migracyjnych; współdziałania z lokalną społecznością w zakresie ochrony przyrody (w szczególności jeśli jest to możliwe w zakresie ochrony korytarzy ekologicznych); rozwiązywania konfliktów społecznych związanych z ochroną przyrody (zwłaszcza na płaszczyźnie inwestor, społeczność lokalna a instytucje ochrony); wzmacnianie współpracy między różnymi instytucjami działającymi na rzecz ochrony przyrody.

Głównym celem projektu jest ochrona ostoi fauny puszczańskiej w Karpatach na obszarze województwa podkarpackiego, poprzez wyznaczenie oraz ochronę istniejących korytarzy ekologicznych, gwarantujących zachowanie spójności środowiska dla populacji zwierząt. Projekt posiada również wymiar informacyjno-edukacyjny, za sprawą działań podkreślających znaczenie korytarzy migracyjnych, ich roli oraz zagrożeń związanych z rozwojem cywilizacyjnym i niewłaściwą polityką rozbudowy siedlisk ludzkich.

Projekt realizowany jest na obszarze 11 nadleśnictw oraz Bieszczadzkiego Parku Narodowego, Magurskiego Parku Narodowego i ich otulin, zaś działania zmierzające do podniesienia poziomu wiedzy i świadomości znaczenia korytarzy będą adresowane do mieszkańców całego regionu.

22.06.2016

W Ośrodku Naukowo-Dydaktycznym Bieszczadzkiego Parku Narodowego odbyły się warsztaty „Korytarze ekologiczne a planowanie przestrzenne”. Warsztaty odbyły się w ramach projektu finansowanego ze środków Szwajcarsko-Polskiego Programu Współpracy i poświęcone były prezentacji wyników projektu w postaci mapy korytarzy ekologicznych w południowej części województwa podkarpackiego. W projekcie tym brało udział 11 karpaccich nadleśnictw z Regionalnej Dyrekcji Lasów Państwowych w Krośnie i dwa parki narodowe – Bieszczadzki i Magurski. Wyniki prac terenowych prowadzonych przez te jednostki posłużyły do opracowania mapy korytarzy migracyjnych. W spotkaniu uczestniczyło około 40 osób, reprezentujących między innymi instytucje samorządowe.

Lipiec–sierpień 2016

Wakacyjne spotkania z przyrodą to cykl spotkań z podróżnikami, przyrodnikami, naukowcami, którzy w interesujący sposób przybliżają przyrodę i kulturę Polski, Europy i świata. Spotkania odbywały się w każdy piątek lipca i sierpnia o godzinie 18.00 w Ośrodku Naukowo-Dydaktycznym BdPN w Ustrzykach Dolnych. W ostatniej edycji w prelekcjach uczestniczyło 269 osób.

1.07.2016 r. Ogród dziwny. Drzewa w miniaturach średniowiecznych. Wernisaż wystawy. O wystawie opowiadały: autorka – Barbara Bodziony i kuratorka wystawy – Anna Gawrońska.

8.07.2016 r. Drapieżniki i zwierzęta kopytne – naturalne procesy oraz interakcje w bieszczadzkich ostojach. Prelekcję ilustrowaną m.in. filmami z monitoringu fauny poprowadził dr Bartosz Pirga, zoolog z Bieszczadzkiego PN.

15.07.2016 r. Żubry w Bieszczadach. Powrót Króla Puszczy. Prelekcja autorstwa Macieja Januszczaka ze Stacji Badawczej Fauny Karpat w Ustrzykach Dolnych, MiIZ PAN w Warszawie.

22.07.2016 r. Powidoki z Karpat Wschodnich. Prelekcję poprowadził Jacek Wnuk, autor albumu „Karpaty Wschodnie”.

29.07.2016 r. Himalaje – góry ogromne. Relację z trekkingu w Himalajach Centralnych przedstawiła Hanna Myślińska.

5.08.2016 r. Rośliny, które nas potrzebują. Z rzadkimi, zagrożonymi, chronionymi i inwazyjnymi roślinami powiatu sanockiego zapoznał nas dr Marian Szewczyk, botanik, florysta, fotografik przyrody, wykładowca w Instytucie Gospodarki Rolnej i Leśnej PWSZ w Sanoku.

12.08.2016 r. Kreta wiosenna. Wyspę na Morzu Śródziemnym uczestnicy spotkania odwiedzili z prof. dr hab. Bogdanem Zemankiem, wykładowcą akademickim, florystą i geografem roślin z Ogrodu Botanicznego Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie.

19.08.2016 r. Ikona karpacka – geneza, ikonografia. Genezę i ikonografię ikony karpackiej przedstawiła Katarzyna Winnicka, historyk sztuki, kierownik Działu Sztuki Cerkiewnej w Muzeum Historycznym w Sanoku.

26.08.2016 r. Między naturalnością a różnorodnością – krajobrazy Pogórza Przemyskiego. Na wędrowkę po Pogórzu Przemyskim zabrał nas dr Stanisław Kucharzyk, botanik, leśnik, kierownik Działu Badań Naukowych i Planowania Ochrony Przyrody w BdPN.

W trakcie „Wakacyjnych spotkań z przyrodą” losowane były upominki (wydawnictwa i gadżety BdPN). Podczas ostatniego spotkania nagrodzono również tych, którzy najwięcej razy uczestniczyli w prelekcjach.

6–8.07.2016

„U źródeł Sanu, Stryja i Dniestru” to tytuł warsztatów, jakie zorganizował Bieszczadzki Park Narodowy na terenie Ukrainy. W warsztatach wzięli udział nauczyciele biologii i geografii z Podkarpacia, a ich celem było przybliżenie wiedzy o zasobach przyrodniczych i historyczno-kulturowych Bieszczadów Wschodnich, które wraz z Bieszczadami Zachodnimi po stronie polskiej wchodzi w skład Karpat Wschodnich.

Warsztaty odbyły się na terenie Rezerwatu Przyrodniczego „Pikuj”. Rezerwat ten zajmuje powierzchnię przeszło 700 ha i wchodzi w skład Nadleśnictwa Borynia, z którym Bieszczadzki Park Narodowy ma nawiązaną współpracę.

Z interesujących miejsc historycznych i obiektów kulturowych objętych programem uczestnicy warsztatów zwiedzili m.in: Konwikt Jezuicki w Chyrowie, cmentarz w Chyrowie, na którym znajduje się m.in. zbiorowa mogiła polskich żołnierzy walczących zimą 1918/19 r. na tych terenach pod dowództwem porucznika Stanisława Maczka, z pamiątkową tablicą ufundowaną staraniem Towarzystwa Szkoły Ludowej. W Samborze zwiedzono Muzeum Historyczno-Etnograficzne „Bojkiwszczyzna”, z bogatą kolekcją sprzętów gospodarskich, narzędzi i strojów ludowych Bojków. W Dobromilu zwiedzono kościół rzymskokatolicki pw. Przemienienia Pańskiego z XVI w. oraz monaster bazylianów i ruiny zamku Herburtów.

Dużym przeżyciem dla uczestników warsztatów była wizyta w dawnej kopalni soli („Salina”) w Lacku (dziś: Solianuvatka). W czerwcu 1941 roku kopalnia i najbliższe okolice były miejscem zbrodni NKWD na więźniach z Dobromiła i Przemyśla. Na miejscu zbrodni, gdzie znajduje się obecnie duży drewniany krzyż, złożono hołd poległym i zapalono znicze.

Warsztaty były okazją do przybliżenia przyrody Bieszczadów Wschodnich i bogatej historii regionu, który na skutek zmiany granic Polski po II wojnie światowej wszedł w skład Ukraińskiej Republiki Radzieckiej, a następnie Ukrainy. Uczestnicy podkreślali ważną rolę edukacji przyrodniczej i historyczno-kulturowej w procesie wychowania dzieci i młodzieży szkolnej. Wszyscy przyznali, że powinny być takie działania kontynuowane w przyszłości. W warsztatach uczestniczyło 31 osób. Warsztaty zostały dofinansowane ze środków Wojewódzkiego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej w Rzeszowie.

9.07.2016

Na terenie Nadleśnictwa Krościenko n. Dunajcem odnaleziono martwego wilka z obrozą telemetryczną. Okazało się, że jest to monitorowana telemetrycznie od kwietnia 2015 roku wilczyca z Bieszczadzkiego Parku Narodowego. Freja po 8 miesiącach przebywania na obszarze BdPN rozpoczęła migrację na zachód i od kilku miesięcy przebywała pomiędzy Pieninami a słowackim Spiszem, na obszarze ok. 100 km².

Wyniki sekcji weterynaryjnej, przeprowadzonej przez zespół dr Michała Bednarskiego z Uniwersytetu Przyrodniczego we Wrocławiu wskazały, że bezpośrednią przyczyną śmierci wadery był postrzał w szyję pociskiem pełnopłaszczowym z jedną raną wlotową i pojedynczym kanałem wylotowym. Zwierzę padło na miejscu strzału. Bezpośredni odczyt z odzyskanej obroży telemetrycznej wskazuje, że waderę zastrzelono w miejscu znalezienia, na terenie wsi Biała Woda.

Na miejscu zabicia wilczycy (niewielka polanka z utwardzoną drogą dojazdową z drogi leśnej) znajduje się karmisko zwierzyny (paśnik z miejscem wykładania soli, tzw. lizawką).

O fakcie kłusownictwa powiadomiona została Regionalna Dyrekcja Ochrony Środowiska w Krakowie i Nadleśnictwo Krościenko n. Dunajcem. Sprawa została skierowana do prokuratury przez Nadleśnictwo Krościenko n. Dunajcem.

20.07.2016

W Ośrodku Informacji i Edukacji Turystycznej Bieszczadzkiego Parku Narodowego w Lutowiskach otwarto wystawę fotograficzną pt. „Park Narodowy Gór Stołowych”. Na wystawę składało się ponad 30 fotogramów, z których większość przedstawiała sudeckie pejzaże – całą gamę klimatu tych gór – zgrupowania skalnych ścian, wież, grzybów i form przypominających kształtem zwierzęta oraz ludzie. Drugim bogactwem Gór Stołowych, obok okazałych form skalnych, jest reprezentowana przez wiele gatunków roślinność łąkowa i torfowiskowa. Autorami wystawy są Przemysław Zwaducha oraz Tadeusz Kandefier.

13.08.2016

W Lutowiskach zorganizowano X Dzień Żubra. Podczas imprezy odbyły się między innymi zawody drwali, zawody strzeleckie, turniej szachowy, blok edukacyjny poświęcony ochronie żubrów w Bieszczadach, występy zespołów regionalnych, kiermasz rękodzieła artystycznego i ludowego, degustacja jadła regionalnego, zabawy i konkursy edukacyjne dla dzieci i dorosłych. Bieszczadzki Park Narodowy przygotował swoje stoisko edukacyjne, gdzie oprócz informacji na temat zasad udostępniania parku do zwiedzania, można było zakupić wydawnictwa parku oraz obejrzeć diaporamę. Dla dzieci i młodzieży przygotowano plansze edukacyjne oraz liczne konkursy z nagrodami. Stoisko odwiedziło ponad 850 osób.

22–25.09.2016

W Ustrzykach Dolnych, w Ośrodku Naukowo-Dydaktycznym Bieszczadzkiego Parku Narodowego, odbyła się dwudziesta piąta międzynarodowa konferencja pt. Ochrona przyrody w parkach narodowych a rozwój regionalny. W spotkaniu uczestniczyło prawie 150 osób reprezentujących: instytucje samorządowe, władze lokalne, środowiska naukowe, jednostki zajmujące się planowaniem przestrzennym, rozwojem regionalnym oraz ochroną przyrody i środowiska, w tym również goście ze Słowacji i Ukrainy. Celem konferencji była identyfikacja problemów na styku ochrony przyrody parków narodowych i rozwoju regionalnego oraz analiza przypadków i ich uwarunkowań, a także wskazanie metod rozwiązywania problemów.

Po plenarnych obradach uczestnicy konferencji wzięli udział w dwudniowej sesji na terenie Parku Narodowego Beskidy Skolskie (Ukraina), gdzie zapoznali się z walorami przyrodniczymi i kulturowymi parku oraz sposobami ochrony i udostępniania turystycznego tych walorów. W ramach sesji zdobyli najwyższy szczyt Beskidów Skolskich – Paraszkę.

22.11.2016

W Ośrodku Informacji i Edukacji Turystycznej w Lutowiskach odbyło się posiedzenie Rady Koordynacyjnej Międzynarodowego Rezerwatu Biosfery „Karpaty Wschodnie”. W spotkaniu wzięli udział przedstawiciele rady z polskiej, słowackiej i ukraińskiej części MRB „KW”.

Spotkanie poświęcone było analizie stopnia realizacji ramowego planu działania przyjętego przez Radę w 2013 roku. Omówiono realizację działań w zakresie następujących aspektów funkcjonowania rezerwatu biosfery: ochrona różnorodności oraz walorów naturalnych i kulturowych; doskonalenie modelu zarządzania i zrównoważonego rozwoju; rozwój badań i monitoringu oraz edukacji.

25.11.2016

W Rzeszowie obradowała Rada Naukowa Bieszczadzkiego Parku Narodowego. Głównym tematem posiedzenia był problem antropopresji związanej ze zwiększającym się ruchem turystycznym, w tym z imprezami masowymi, które odbywają się na terenie BdPN. Jedną z takich imprez jest coroczna Droga Krzyżowa na Tarnicę. W związku z tym w posiedzeniu rady uczestniczyli również przedstawiciele kościoła katolickiego, administracji państwowej i samorządowej oraz organizacji turystycznych. Dyskutowano również nad problemami związanymi z organizowaniem na terenie Parku „Biegu Rzeźnika”.

W trakcie spotkania członkowie RN zapoznali się z wynikami monitoringu dynamiki ruchu turystycznego i stanu ścieżek oraz ich otoczenia, które przedstawił dr Ryszard Prędko. Negatywne skutki masowego ruchu turystycznego powodują między innymi: erozję stoków górskich, zmniejszanie się liczby stanowisk rzadkich gatunków roślin, zmiany struktury zbiorowisk roślinnych, szczególnie tych najcenniejszych w strefach przyszczytowych, degradację gleb, płoszenie zwierząt.

„Bieg Rzeźnika” jest imprezą rekreacyjno-sportową, która ostatnio rozrosła się do kilkunastu różnych biegów. W głównym Biegu Rzeźnika na terenie BdPN uczestniczyło od 10 osób w 2004 roku do 1390 osób w 2015 roku. W połączeniu z turystami zwiedzającymi w tym czasie Park oraz osobami towarzyszącymi biegaczom (kibice, rodziny i in.) dawało to liczby znacznie przewyższające limity obowiązujące na poszczególnych odcinkach szlaków. W 2016 roku organizator zorganizował zapisy na bieg przed uzyskaniem zgody od dyrektora Parku i ostatecznie zgodę otrzymał na jeden bieg liczący 500 osób.

W przypadku Drogi Krzyżowej mamy do czynienia z wydarzeniem religijnym, które również początkowo było niewielkie, a ostatnio przybrało masowe rozmiary. Na początku lat 90. ubiegłego wieku w wejściach na Tarnicę brało udział kilkaset osób, od kilkunastu lat uczestniczy w nich po kilka tysięcy pielgrzymów. 25 marca 2016 r. w kilku punktach pomiarowych odnotowano 4902 osoby udające się w kierunku szczytu Tarnicy. Limit na szlakach w rejonie grupy górskiej Tarnicy i Halicza wynosi 2100 osób. Podstawowym problemem tej pielgrzymki w aspekcie bezpieczeństwa ludzi i ochrony przyrody jest to, że warunki pogodowe i glebowe w okresie przedwiośnia, w Wielki Piątek, są najczęściej niekorzystne.

Ponownie podniesiono pomysł urządzenia drogi krzyżowej ze stacjami na odcinku pomiędzy Wołosatem a Przełęczą Bukowską. Propozycja ta spotkała się z dużym zrozumieniem i zainteresowaniem strony kościelnej.

10.12.2016

W Ośrodku Naukowo-Dydaktycznym BdPN w Ustrzykach Dolnych, podczas wernisażu, ogłoszono wyniki VI edycji Ogólnopolskiego Konkursu Fotograficznego pt.: „Różnorodność biologiczna i krajobrazowa Bieszczadzkiego parku Narodowego i otuliny”.

Na ogłoszony przez BdPN konkurs napłynęło 270 prac z całej Polski. Jury konkursu w składzie: Grzegorz Leśniewski – fotograf przyrody; Marian Szewczyk – fotograf przyrody; Leszek Modelski – fotograf; Jacek Szarek – fotograf przyrody i filmowiec, TVP3 Rzeszów; Tomasz Winnicki – fotograf przyrody, zastępca dyrektora Bieszczadzkiego Parku Narodowego; Cezary Ćwikowski – fotograf przyrody, specjalista ds. edukacji ekologicznej Bieszczadzkiego Parku Narodowego, oceniło nadesłane prace przyznając nagrody, wyróżnienia oraz kwalifikacje do wystawy pokonkursowej.

Wyniki konkursu:

KATEGORIA WIEKOWA 13–15 lat

I miejsce – Natalia Komorowska za pracę (zestaw 3 fotografii) pt.: Barwny mikrokosmos. II miejsce – Julia Krzywda za pracę pt.: Koziółki. III miejsce – Kamil Rzeszowski za pracę pt.: O zachodzie słońca. IIII miejsce – Paweł Bujary za pracę pt.: Tajemniczy las. Wyróżnienie – Jakub Paluch za pracę (2 fotografie) pt.: Ptaki potoków – 1. Pliszka górską, 2. Rozmowa. Wyróżnienie – Natalia Komorowska za pracę (2 fotografie) pt.: 1. Ciekawski koziółek, 2. Mama!, Tata! Jeść!

W KATEGORII 16–19 lat komisja nie przyznała nagród i wyróżnień.

KATEGORIA WIEKOWA od 20 lat wzwyż

I miejsce – Adrian Weimer za pracę pt.: Połonina Caryńska. I miejsce – Wojciech Nawrocki za pracę pt.: Przeprawa przez San. II miejsce – Dorota Gmiterek za pracę pt.: Babie lato. Wyróżnienie – Wojciech Skóbkowski za pracę pt.: Witraż. Wyróżnienie – Przemysław Zięba za pracę (3 fotografie) pt.: 1. Odpoczynek, 2. Zaciekawiony, 3. Owadzia miłość. Wyróżnienie – Łukasz Grzella za pracę pt.: Duch. Wyróżnienie – Wojciech Nawrocki za pracę (2 fotografie) pt.: 1. Młody wilk oblizuje nos, 2. Sóweczka w zielonej gęstwinie.

Laureaci konkursu otrzymali nagrody, w tym między innymi plecaki fotograficzne, wydawnictwa o tematyce fotograficznej, kalendarz przyrodniczy Bieszczadzkiego Parku Narodowego na 2017 r.

VI Konkurs Fotograficzny był zrealizowany dzięki dotacji Wojewódzkiego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej w Rzeszowie, który przyznał środki na sfinansowanie nagród i katalogu do wystawy pokonkursowej.

Patronat honorowy nad konkursem objęli: Minister Edukacji Narodowej oraz Podsekretarz Stanu w Ministerstwie Środowiska – Główny Konserwator Przyrody. Związek Polskich Fotografów Przyrody objął konkurs patronatem artystycznym, a medialnie przedsięwzięcie wspierali TVP Oddział w Rzeszowie oraz dwutygodnik samorządowy „Gazeta Bieszczadzka”.

12.12.2016

Podczas ostatniego w 2016 roku posiedzenia Rady Naukowej BdPN kontynuowano dyskusję na temat organizacji Biegu Rzeźnika. W spotkaniu, oprócz członków Rady, uczestniczyli przedstawiciele WFOŚiGW, Stowarzyszenia Przewodników Turystycznych „Karpaty” oraz Fundacji „Bieg Rzeźnika”. Przez większą część dyskusji przedstawiciele Parku oraz Rady Naukowej ścierali się z poglądami organizatorów biegu.

Efektym wymiany poglądów była uchwała Rady Naukowej BdPN, zawierająca między innymi stwierdzenie: Rada Parku, po zapoznaniu się ze skalą zniszczeń w terenie, wynikami monitoringu ruchu turystycznego oraz opiniami różnych środowisk, składa wniosek do dyrektora BdPN o zdecydowane zakazanie organizowania imprez sportowych (w tym

biegów górskich) w Bieszczadzkim Parku Narodowym. Rada postuluje wprowadzenie zakazu do „Projektu Planu Ochrony” oraz aneksu do „Zarządzenia Ministra Środowiska z dnia 13 stycznia 2015 r. w sprawie zadań ochronnych dla Bieszczadzkiego Parku Narodowego”. Również „Zarządzenie Dyrektora BdPN w sprawie udostępniania Bieszczadzkiego Parku Narodowego w celach naukowych, edukacyjnych i turystycznych” powinno taki zakaz uwzględnić.

14.12.2016

W sali widowiskowej Ustrzyckiego Domu Kultury odbył się finał XXIV edycji konkursu i programu „Zachowamy piękno i walory przyrodnicze Bieszczadów”. Program realizowano od marca do grudnia 2016 r. Uczniowie uczestniczyli w cyklu zajęć prowadzonych przez pracowników edukacyjnych BdPN. W programie edukacji ekologicznej uczestniczyło 225 uczniów z 13 gimnazjów z: Bóbrki, Leska, Lutowisk, Mchawy, Olszownicy, Polany, Tarnawy Dolnej, Uherzec Mineralnych, Ustrzyk Dolnych – dwa gimnazja, Wojtkówki, Wołkowyi, Zagórza.

W marcu i kwietniu odbywały się zajęcia kameralne w Ośrodku Naukowo–Dydaktycznym w Ustrzykach Dolnych, podczas których omawiano zagadnienia dotyczące podstaw ekologii, wybranych elementów przyrody nieożywionej i gleb, charakterystyki szaty roślinnej i świata zwierząt oraz systemu ochrony przyrody w Bieszczadach. W maju i czerwcu odbywały się dwudniowe warsztaty z wykorzystaniem nowo wybudowanej Terenowej Stacji Edukacji Ekologicznej w Wołosatem. Jesienią odbyły się jednodniowe zajęcia terenowe na wybranych ścieżkach przyrodniczych BdPN. W finale konkursu uczestniczyli najlepsi uczniowie oraz najlepsze szkoły wyłonione w trakcie eliminacji pisemnych.

W konkurencji zespołowej pierwsze miejsce zajęło Gimnazjum w Tarnawie Dolnej, które reprezentował zespół w składzie: Kamil Krajnik, Konrad Rajchel, Sylwia Kabala (opiekunka Renata Kaczmarska). Drugie miejsce wywalczyli reprezentujący gimnazjum w Zagórzu: Aleksandra Warcholak, Gabriela Bogacz i Sara Jaworska (opiekunka Krystyna Witowicz). Trzecie miejsce przypadło Gimnazjum Nr 1 w Ustrzykach Dolnych reprezentowanemu przez Alicję Bator, Gabrielę Tchurzyk i Kamila Rzeszowskiego, których przygotowała Anna Śmietana. W konkurencji indywidualnej zwyciężył Kamil Krajnik z Gimnazjum w Tarnawie Dolnej. Kolejne miejsca zajęli: Gabriela Bogacz z Gimnazjum w Zagórzu, Konrad Rajchel z Gimnazjum w Tarnawie Dolnej, Gabriela Tchurzyk, Kamil Rzeszowski z Gimnazjum nr I w Ustrzykach Dolnych.

Szkoły otrzymały mikroskopy stereoskopowe oraz zestawy wydawnictw edukacyjnych, natomiast członkowie zespołów szkolnych – książki przyrodnicze oraz lupki powiększające. Laureaci w konkurencji indywidualnej otrzymali książki przyrodnicze i wydawnictwa BdPN. Nagrodę główną za zajęcie pierwszego miejsca indywidualnie stanowił mikroskop. Wręczono dodatkowo dyplomy i zestawy wydawnictw BdPN szkołom, które zajęły IV i V miejsce, tj. Gimnazjum w Lutowiskach i Gimnazjum w Mchawie. Wszyscy uczestnicy programu otrzymali zaświadczenia o jego ukończeniu oraz wydawnictwa BdPN, między innymi „Kalendarz Przyrodniczy BdPN” na 2017 rok.

Zakup nagród w konkursie został dofinansowany ze środków Wojewódzkiego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej w Rzeszowie. Program wraz z konkursem został objęty patronatem honorowym przez Podkarpackiego Kuratora Oświaty.

18.12.2016

Na cmentarzu w Roztokach Dolnych pożegnaliśmy naszego kolegę Grzegorza Sitko, wieloletniego pracownika Bieszczadzkiego Parku Narodowego. Grzegorz rozpoczął pracę w BdPN w Ośrodku Naukowo-Dydaktycznym w Ustrzykach Dolnych, a następnie kontynuował ją w Ośrodku Informacji i Edukacji Turystycznej w Lutowiskach, gdzie prowadził zajęcia edukacyjne. Jego pasją była przyroda, a zwłaszcza ornitologia. Jako przewodnik turystyczny specjalizował się w edukacji przyrodniczej. Był też autorem i współautorem licznych publikacji popularyzatorskich o tematyce bieszczadzkiej. Brał również udział w powstawaniu filmów realizowanych przez Rzeszowski Oddział TVP. Po zakończeniu pracy w BdPN współpracował z Fundacją Bieszczadzką oraz Stowarzyszeniem na Rzecz Rozwoju i Promocji Podkarpacia „Pro Carpathia”, realizując szereg projektów edukacyjnych.

20.12.2016

W Ośrodku Informacji i Edukacji Turystycznej w Lutowiskach, zgodnie z wieloletnią tradycją, odbyło się Spotkanie Wigilijne dla pracowników Bieszczadzkiego Parku Narodowego. Uczestniczyło w nim ponad 50 pracowników – ze wszystkich leśnictw, dyrekcji Parku oraz Ośrodka Naukowo-Dydaktycznego w Ustrzykach Dolnych. Świąteczne dania – między innymi barszcz, uszka z grzybami, pierogi, rybę, ciasta – przygotowały członkinie Koła Gospodyń Wiejskich ze Smolnika.

Działalność wydawnicza w roku 2016:

- Roczniki Bieszczadzkie, tom XXIV, nakład 600 egz.
- Kalendarz Przyrodniczy BdPN 2017, nakład 1500 egz.
- Katalog do wystawy fotograficznej, nakład 300 egz.
- Monografia: Bieszczadzki Park Narodowy - 40 lat ochrony, nakład 1000 egz.
- „Mapa przyrodniczo-turystyczna BdPN z Informatorem”, nakład 5000 egz.
- Książeczka „Kolorowe rozmowy z mieszkańcami naszej Ziemi”, nakład 3000 egz.

Działalność wystawiennicza w roku 2016:

W Muzeum Przyrodniczym BdPN w 2016 roku, oprócz udostępniania stałych wystaw, zorganizowano cztery wystawy czasowe:

1. Prace plastyczne dzieci przedszkolnych biorących udział w programie „Kolorowe rozmowy z mieszkańcami naszej Ziemi”.
2. Ogród dziwny. Drzewa w miniaturach średniowiecznych.
3. Prace fotograficzne laureatów VI edycji Ogólnopolskiego Konkursu Fotograficznego pt.: „Różnorodność biologiczna i krajobrazowa Bieszczadzkiego Parku Narodowego i otuliny”.
4. Międzynarodowy Rezerwat Biosfery „Karpaty Wschodnie” – nasze wspólne dziedzictwo.